

Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend
Veldonderzoek, verkennende fase

**Zuidbuursteweg 15, Zoeterwoude
Gemeente Zoeterwoude**

IDDS Archeologie rapport 1894

Colofon

Projectnummer	48390416
OM-nummer	4000795100
In opdracht van	Bestuur van de R.K. parochie H.H. Petrus en Paulus
Auteur	dr. A.W.E. Wilbers
Redactie	drs. S. Moerman, drs. P. van den Bos
Versie	1.4
Status	definitief

Goedkeuring

dhr. K. Vennik	Gemeente Zoeterwoude	30-6-2016
----------------	----------------------	-----------

© IDDS Archeologie
Noordwijk, juni 2016
ISSN 2212-9650

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

NOORDWIJK (hoofdkantoor)

's-Gravendijckseweg 37
Postbus 126
2200 AC Noordwijk

T 071 - 402 85 86
info@idds.nl
www.idds.nl

VEENENDAAL

T 0318 - 69 00 22

BREDA

T 076 - 548 66 20

HOOGVEEN

T 0528 - 72 22 29

SEVENUM

T 077 - 467 05 86

www.idds.nl

SAMENVATTING:

In opdracht van Bestuur van de R.K. parochie H.H. Petrus en Paulus zijn in mei en juni 2016 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd in verband met de geplande (her)ontwikkeling van het plangebied aan de Zuidbuurtsewoude 15 in Zoeterwoude, gemeente Zoeterwoude.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied is gelegen op een ontgonnen veenvlakte waarop na ontginning (maar voor de bebouwing) door de mens een toemaakdek is aangebracht. Daarnaast komen in het plangebied mogelijk de resten voor van een begraafplaats (waarschijnlijk behorende bij de kerk uit de 19e eeuw) en zijn zeker de funderingen aanwezig van de rooms-katholieke kerk uit 1904 (afgebrand in 1964). De resten van de kerk zullen voorkomen aan van het maaiveld tot een diepte van ongeveer 2,0 m –mv en daardoor zullen resten van eerdere gebouwen en de natuurlijke veenbodem mogelijk reeds verstoord of verdwenen zijn. De resten van de kerk zullen bestaan uit bakstenen, mogelijk beton en bewerkt natuursteen. Bewerkte stenen kunnen ook voorkomen tussen het puin dat tussen en op de funderingen is gestort. Hoewel de kerk dateert uit 1904 (Nieuwe tijd C) liggen de resten al meer dan 50 jaar onder de grond en worden daarom gerekend tot de archeologische resten.

Buiten de resten van deze kerk kunnen in de bodem ook nog resten voorkomen van eerdere kerken uit de 18e of 19e eeuw en van een begraafplaats uit de 19e eeuw. Deze resten zullen waarschijnlijk voorkomen onder de 20e eeuwse funderingen, in en of op het toemaakdek (dat is aangebracht voor de bebouwing van het terrein) dat is aangebracht sinds de ontginning van het veengebied. Het is onduidelijk wat de diepteligging daarvan het toemaakdek zal zijn. Deze resten zullen ook bestaan uit funderingen of in het geval van een begraafplaats uit graven of botmateriaal.

Het derde niveau met mogelijke archeologische resten betreft de top van het ontgonnen veen. Op en in de top van dit veen kunnen sporen en vondsten voorkomen uit de Late Middeleeuwen (vanaf de 11e eeuw) die gerelateerd zijn aan de ontginning en eerste bewoning van het gebied. De verwachting op dergelijke resten is laag omdat het veelal gaat om resten van landbouwactiviteiten en omdat deze resten waarschijnlijk wel zullen zijn verstoord door latere bouw- en sloopwerkzaamheden. Sporen op dit niveau kunnen bijvoorbeeld bestaan uit sloten, greppels en kuilen. Vondsten zullen bestaan uit bewerkt hout, metaal en aardewerk.

Het veldonderzoek heeft de verwachtingen uit het bureauonderzoek bevestigd en uit het veldonderzoek is duidelijk op te maken wat de diepteligging is van de verschillende archeologische verwachtingen. Geconstateerd is dat in het plangebied archeologische resten voorkomen of kunnen voorkomen op drie verschillende niveaus. Het Hollandveen met toemaakdek niveau en het niveau van mogelijke graven zullen echter door de geplande graafwerkzaamheden niet worden verstoord. De funderingen en muurresten van de kerk zullen wel worden verstoord bij de aanleg van de parkeerplaats, maar het is onduidelijk in hoeverre een archeologisch onderzoek noodzakelijk is voor deze resten. Het betreft funderingen van een kerk uit 1904 en hoewel deze resten al meer dan 50 jaar begraven liggen, zullen de funderingen niet afwijken van die van het nog bestaande deel van de kerk. Archeologisch onderzoek aan de funderingen zal daarmee niet veel informatie opleveren die niet ook kan worden verkregen bij de bestaande kerk. De beslissing of archeologisch onderzoek noodzakelijk is voor de resten van de kerk ligt bij het bevoegd gezag. IDDS Archeologie adviseert om af te zien van aanvullend archeologisch onderzoek tenzij dieper wordt verstoord dan de bestaande funderingen ofwel dieper dan -1,8 m NAP, van dit advies wordt door de gemeente afgeweken (zie hieronder). Of de geplande palen onder de nieuwe funderingen ook als verstoring moeten worden beschouwd is onzeker omdat er nog geen informatie is over het soort, de grootte, aantal en positie van deze palen. Waarschijnlijk zal de gezamenlijke verstoring van alle palen beperkt blijven tot een zeer klein deel van het plangebied, in dat geval is hiervoor mogelijk geen aanvullend onderzoek noodzakelijk. Geadviseerd wordt wel om tijdens de graafwerkzaamheden eventuele blootliggende funderingen en muurresten (dus ook de staande muurresten) door een bouwhistoricus te laten fotograferen en beschrijven. Op die manier gaat er geen informatie verloren en wordt de informatie op een reproduceerbare wijze verzameld.

Indien er in het plangebied dieper gegraven gaat worden dan -1,8 m NAP dan wordt aanbevolen een proefsleuvenonderzoek uit te voeren om op die manier vast te stellen of er inderdaad sprake is van een begraafplaats en of er archeologische waarden voorkomen in het toemaakdek of in de top van het

Hollandveen. Bij deze proefsleuven is dan wel een vorm van bemaling noodzakelijk omdat deze lagen allemaal onder de grondwaterspiegel liggen.

De gemeente Zoeterwoude wijkt af van het advies van IDDS-Archeologie om de volgende redenen:

1. Tussen de funderingen van de 20^e-eeuwse kerk kunnen resten van oudere kerken aanwezig zijn. Het vooronderzoek geeft geen uitsluitsel over de aanwezigheid en diepteligging van deze resten.
2. Resten van graven kunnen ook ondieper aanwezig zijn dan op basis van een enkele boring wordt vermoed.
3. Resten van een kerk uit 1904 hebben archeologische en bouwhistorische waarde wat de reden is dat door IDDS geadviseerd wordt om deze resten bouwhistorisch te documenteren. Bouwhistorisch documenteren van ondergrondse resten staat gelijk aan archeologisch onderzoek. Daarom adviseren we om de grondwerkzaamheden die dieper reiken dan 30 cm onder archeologische begeleiding uit te laten voeren.

Door de gemeente Zoeterwoude is besloten dat: voorafgaand aan de sloop en nieuwbouw een vergunning worden aangevraagd voor de activiteit het uitvoeren van een werk (voorheen archeologische aanlegvergunning). En dat: op het terrein een archeologisch begeleiding noodzakelijk is. Dit betekent dat er archeologen/bouwhistorici aanwezig zijn tijdens de op de locatie benodigde graafwerkzaamheden.

INHOUDSOPGAVE:

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED.....	5
1. INLEIDING	6
1.1. Onderzoekskader	6
1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek	7
1.3. Ligging van het plangebied.....	7
2. BUREAUONDERZOEK	9
2.1. Werkwijze	9
2.2. Geologie, geomorfologie en bodem	10
2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden	10
2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen	11
2.5. Huidig landgebruik.....	12
2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel.....	13
3. VELDONDERZOEK.....	14
3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet	14
3.2. Werkwijze	14
3.3. Resultaten.....	14
3.4. Interpretatie.....	16
4. CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	17
4.1. Aanbevelingen	18
LITERATUUR EN KAARTEN	20
LIJST VAN AFKORTINGEN EN BEGRIPPEN	21
BIJLAGEN	
1. Topografische kaart	
2. Archis-informatie	
3. Boorlocatiekaart	
4. Boorbeschrijvingen	
5. Periodentabel	

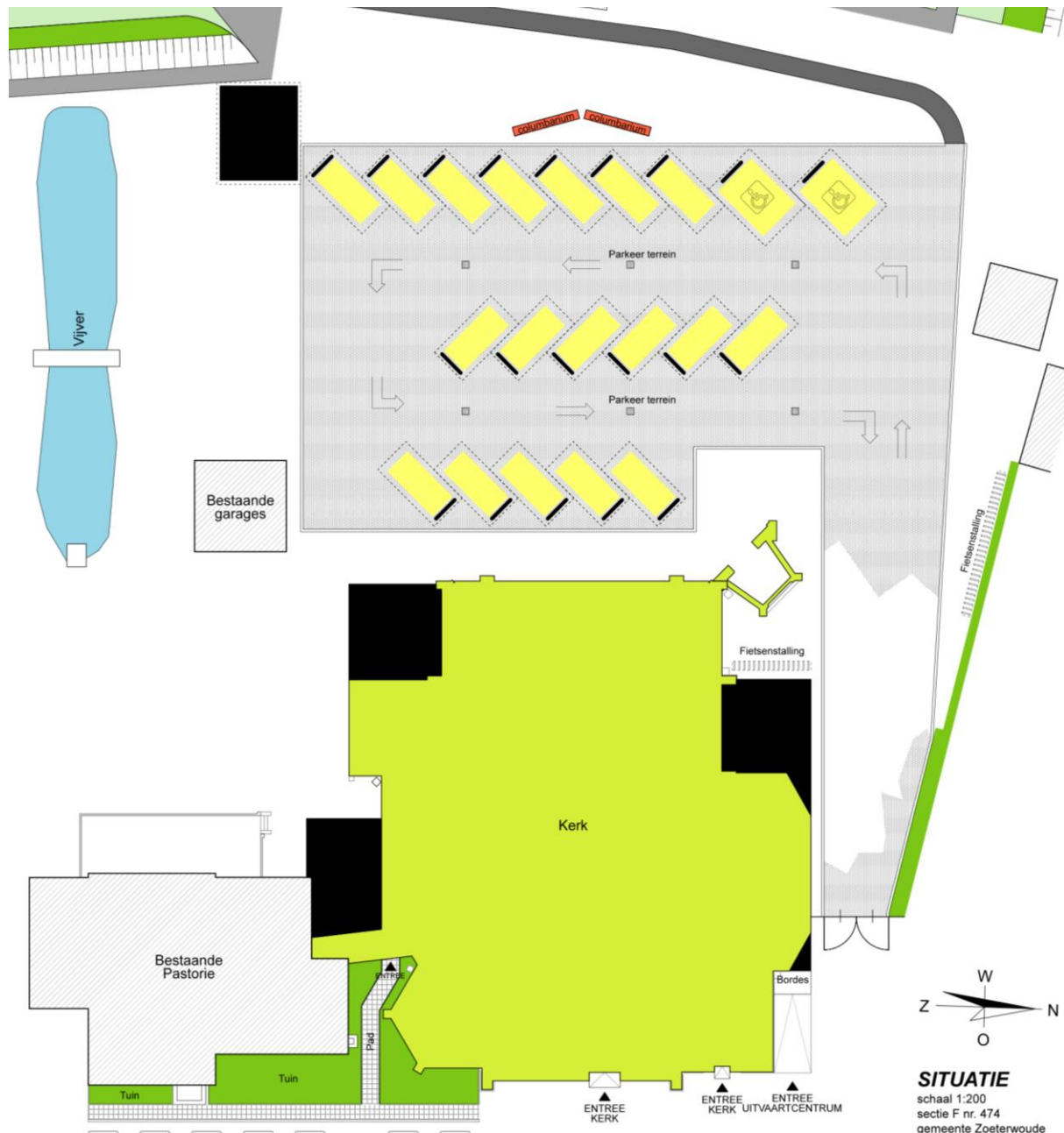
Administratieve gegevens van het plangebied

<i>Toponiem</i>	Zuidbuursteweg 15
<i>Onderzoekmeldingsnummer</i>	4000795100
<i>Plaats</i>	Zoeterwoude
<i>Gemeente</i>	Zoeterwoude
<i>Kadastrale aanduiding</i>	Zoeterwoude F 474
<i>Provincie</i>	Zuid-Holland
<i>Coördinaten</i>	
<i>Centrum</i>	94.435 / 458.225
<i>Hoekpunten</i>	94.418 / 458.245 (NW)
	94.467 / 458.242 (NO)
	94.466 / 458.208 (ZO)
	94.415 / 458.200 (ZW)
<i>Oppervlakte plangebied</i>	1300 m ²
<i>Onderzoekskader</i>	Omgevingsvergunning voor nieuwbouw
<i>Uitvoerder</i>	IDDS Archeologie Contactpersoon: dhr. A.W.E. Wilbers Postbus 126 2200 AC Noordwijk (ZH) Tel: 071-4028586 E-mail: awilbers@idds.nl
<i>Bevoegde overheid</i>	Gemeente Zoeterwoude Ruimtelijke Ontwikkeling Contactpersoon: dhr. K. Vennik Postbus 34 2380 AA Zoeterwoude Tel: 071-5806344 E-mail: j.h.vennik@zoeterwoude.nl
<i>Adviseur namens de bevoegde overheid</i>	Leiden Unit Monumenten en Archeologie Contactpersoon: mevr. drs. C. Brandenburgh Postbus 9100 2300 PC Leiden Tel: 071-5167959 E-mail: c.brandenburgh@leiden.nl
<i>Beheer en plaats van documentatie en vondsten</i>	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Zuid-Holland Kalkovenweg 23 2401 LJ Alphen aan den Rijn
<i>Uitvoeringsdatum veldwerk</i>	30-5-2016

1. Inleiding

1.1. Onderzoekskader

In opdracht van het bestuur van de R.K. parochie H.H. Petrus en Paulus heeft IDDS Archeologie in mei en juni 2016 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd aan de Zuidbuurtseweg 15 in Zoeterwoude, gemeente Zoeterwoude. De aanleiding voor dit onderzoek is de herontwikkeling van het terrein rondom de rooms-katholieke kerk van Zuidbuurt (Figuur 1). Het plan is om achter de kerk een parkeerplaats aan te leggen met 20 plaatsen. Aan de noordzijde van de kerk wordt het rouwcentrum uitgebreid met een familiekamer. Aan de zuidzijde worden uitbreidingen toegevoegd voor het secretariaat en de berging en ten slotte wordt er nog een berging neergezet in de uiterste zuidwesthoek van het plangebied. De parkeerplaats zal

Figuur 1: Tekening 0256B-04a van de nieuwe situatie zoals aangeleverd in mei 2016 door de opdrachtgever. Bij de zwarte blokken zullen bouwwerkzaamheden plaatsvinden.

worden aangelegd op het niveau van het huidige maaiveld achter de kerk. Daarvoor zal een deel van het puin dat hier nu ligt worden gebruikt als ophoging van het toegangspad. Op de parkeerplaats zal worden gegraven om de bestrating aan te brengen en voor de hemelwaterafvoer. Op de tekeningen zijn geen verstoringsdieptes aangegeven, maar naar schatting zal de hemelwaterafvoer liggen op maximaal 80 cm onder peil¹. De berging in de zuidwesthoek zal worden geplaatst op het maaiveld, waarschijnlijk zonder graafwerkzaamheden. Bij de verschillende uitbreidingen aan de kerk zullen funderingen met kruipruimtes worden aangebracht waarvoor tot maximaal 1,0 m –mv zal worden gegraven. Onder de funderingen zullen palen worden aangebracht met een lengte van ongeveer 10 m. het soort palen, de grootte, het aantal, de positionering en de wijze van aanbrengen zijn nog niet bekend. De kans bestaat dat eventueel aanwezige archeologische waarden door deze ingrepen verstoord dan wel vernietigd zullen worden.

Op de Beleidskaart archeologie Rijnwoude en Zoeterwoude heeft de locatie een Waarde Archeologie 2. Dit is hier gerelateerd aan een historisch dorpslint. Een omgevingsvergunning is vereist bij bodemingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 30 cm.

1.2. Doel- en vraagstellingen van het onderzoek

De doelstelling van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Dit gebeurt aan de hand van bestaande bronnen over bekende en verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het toetsen en zo nodig aanvullen van de gespecificeerde verwachting. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap in het plangebied, voor zover deze vormeenheden van invloed kunnen zijn geweest op de bruikbaarheid van de locatie door de mens in het verleden. Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen kansarme zones van het plangebied worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor behoud of voor vervolgonderzoek. Om deze doelstelling te kunnen realiseren, wordt op de volgende vragen een antwoord gegeven:

- Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?
- Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?
- Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? Zo ja, op welke diepte ten opzichte van het maaiveld en het NAP?
- Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?
- Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, kunnen er toch archeologische indicatoren worden aangetroffen. Indien deze worden aangetroffen, dan gelden tevens de volgende vragen: wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemverstorende werkzaamheden?

Het archeologisch bureauonderzoek en het inventariserend veldonderzoek zijn uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 (Centraal College van Deskundigen 2013), en het Plan van Aanpak (PvA; Wilbers 2016).

Voor de in dit rapport gebruikte geologische en archeologische tijdsaanduidingen wordt verwezen naar Bijlage 5. Afkortingen en enkele vaktermen worden achterin dit rapport uitgelegd (zie lijst van afkortingen en begrippen).

1.3. Ligging van het plangebied

De ligging van het (her) in te richten gebied, ofwel het plangebied, is weergegeven in Bijlage 1. Het plangebied ligt naast en achter de rooms-katholieke kerk Sint Jan Onthoofding aan de Zuidbuurtseweg in het gehucht Zuidbuurt ten zuiden van Zoeterwoude-Dorp. Het plangebied heeft een oppervlakte van ongeveer 1300 m² en varieert sterk in maaiveldhoogte tussen -1,0 m NAP voor de

---

¹ Volgens de tekeningen is het peil het huidige vloerniveau van de kerk.

lage delen en 1,75 m NAP voor de hoogste delen (zie paragraaf 2.5). De exacte ligging en contouren van het plangebied zijn nader weergegeven in Bijlage 3 en Figuur 2.

Om tot een gespecificeerde verwachting voor het plangebied te komen, is niet alleen gekeken naar bekende gegevens over het plangebied zelf maar ook naar de omgeving. Voor het totale onderzochte gebied, oftewel het onderzoeksgebied, is als begrenzing een straal van 500 m rondom het plangebied gekozen. De straal van 500 m is dusdanig gekozen dat onderzoeken van terreinen in een gelijkwaardige landschappelijke setting worden meegenomen.

Figuur 2: Het plangebied (rood omlijnd) op een recente luchtfoto (bron: PDOK).

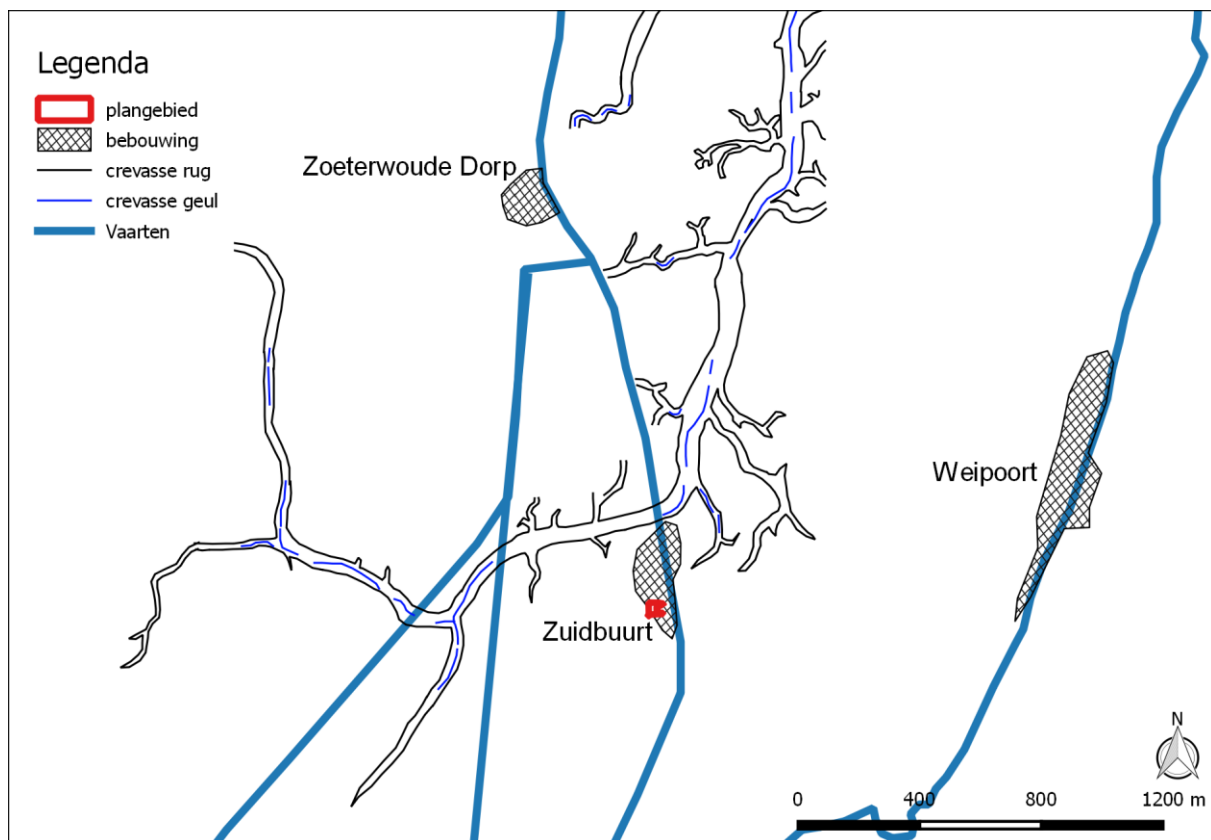
2. Bureauonderzoek

2.1. Werkwijze

Tijdens het bureauonderzoek zijn gegevens verzameld over het onderzoeksgebied. Er is gekeken naar bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden, uitgevoerde archeologische onderzoeken, de fysieke kenmerken van het oude en huidige landschap en naar informatie over bodemverstoringen. Er is gebruik gemaakt van de verwachtingskaart van de gemeente Zoeterwoude (Sueur et al. 2012) en van het Archeologisch Informatie Systeem (Archis3) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Aanvullende historische informatie is verkregen uit beschikbaar historisch kaartmateriaal, waaronder het Minuutplan van begin 19^e eeuw (beeldbank.cultureelerfgoed.nl) en enkele historische topografische kaarten (www.topotijdreis.nl). Tevens is gekeken naar mogelijk militair erfgoed in het plangebied (landschapinnl.nl/bronnen-en-kaarten/militaire-landschapskaart; ikme.nl).

Om inzicht te krijgen in de opbouw en ontwikkeling van het landschap is onder andere gebruik gemaakt van de bodemkaart van Nederland (Stichting voor Bodemkartering 1982) en de geomorfologische kaart van Nederland (DLO-Staring Centrum / Rijks Geologische Dienst 1994). Daarnaast is gebruik gemaakt van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN2; ahn.maps.arcgis.com).

Voor informatie omtrent bodemsaneringen en ontgrondingenvergunningen is het Bodemloket (www.bodemloket.nl) geraadpleegd. Om de ligging van kabels en leidingen in het plangebied te bepalen, is een KLIC-melding gedaan. Deze gegevens zijn aangevuld met informatie uit onderzoeksrapporten en achtergrondliteratuur (zie literatuurlijst). Er is online gezocht in het bouwarchief van Zoeterwoude (opgenomen in Leiden) en er is gebruik gemaakt van het boekje Zoeterwoude 725 (Koopmanschap et al. 2002).

Figuur 3: loop van de crevasserug tussen Zoeterwoude Dorp en Zuidbuurt. In blauw zijn de in de Late Middeleeuwen gegraven vaarten door het veen. Door Wilbers (2007) gemaakt met behulp van het AHN.

2.2. Geologie, geomorfologie en bodem

2.2.1. *Ontstaansgeschiedenis landschap (geologisch en geomorfologisch)*

Het dorp Zoeterwoude is gesitueerd in de deels ontgonnen veengebieden ten zuiden van de Oude Rijn. Dit veen, dat ook wel Hollandveen wordt genoemd, is ontstaan vanaf het Subboreaal (5.000-3.000 jaar geleden) en bedekt mariene en estuariene klei- en zandafzettingen uit het Atlanticum (7.500-5.000 jaar geleden). Ten oosten van Zoeterwoude-Dorp ligt een groot crevassesysteem dat begint bij de Oude Rijn ter hoogte van Zoeterwoude-Rijndijk (Figuur 3). Door de inklinking van het veen sinds de ontginning is de bedding van de crevasse als een rug zichtbaar in het landschap. Op het AHN is af te lezen dat deze rug enkele decimeters boven het veen uitsteekt en dat op sommige plaatsen in de beddingafzettingen nog een restgeul aanwezig is in de vorm van een smalle laagte. Daarnaast blijkt uit het AHN dat de hoofdgeul van de crevasse vele kleine en grotere zijtakken had.

De crevasse is waarschijnlijk ongeveer 3000 tot 2000 jaar geleden (in de IJzertijd) ontstaan bij een doorbraak van de oeverwal van de Oude Rijn² (Wilbers 2007). De sterk meanderende vorm van het systeem doet vermoeden dat het gebied toen al bedekt was met veen. Veen is namelijk moeilijk te eroderen, waardoor het water niet gewoon rechtdoor kan stromen. Er zijn geen aanwijzingen, zoals langdurige bewoning of actieve verplaatsing van de geulen, dat het systeem lange tijd actief is geweest. Na het ontstaan van de crevasse is het veen verder gegroeid en heeft uiteindelijk het hele crevassesysteem bedekt. Ten tijde van de ontginning bestond het gebied waarschijnlijk uit een groot moerasbos en was door de veengroei het crevassesysteem niet meer zichtbaar in het landschap.

Ter hoogte van Zoeterwoude Dorp is in de Late Middeleeuwen begonnen met de ontginning van het veen. Hiertoe werden sloten gegraven om het veen te ontwateren. Die ontwatering veroorzaakte het inklinken van het veen waardoor het gebied weer natter werd. Om de betreding van de grond te verbeteren werd er een zogenaamd 'toemaakdek' aangebracht. Een dergelijk toemaakdek bestond veelal uit bagger uit de sloten (dus mariene kleien en zanden uit de ondergrond) en (meer recent) overtollig zand van de bollenvelden in de buurt (Van Wallenburg/Markus 1971).

2.2.2. *Bodem*

Volgens de bodemkaart bestaat de bodem in het plangebied tegenwoordig uit weideveengronden (pVb) met een grondwatertrap II. Dit zijn relatief natte gronden waarbij de gemiddelde laagste grondwaterstand tussen 50 en 80 cm onder maaiveld ligt en de gemiddelde hoogste grondwaterstand hoger dan 40 cm onder maaiveld. Uit de bodemkaart blijkt verder dat het bovenste deel van het veen bestaat uit bos- of eutroof broekveen. Op het veen is een toemaakdek aanwezig bestaande uit zand of klei.

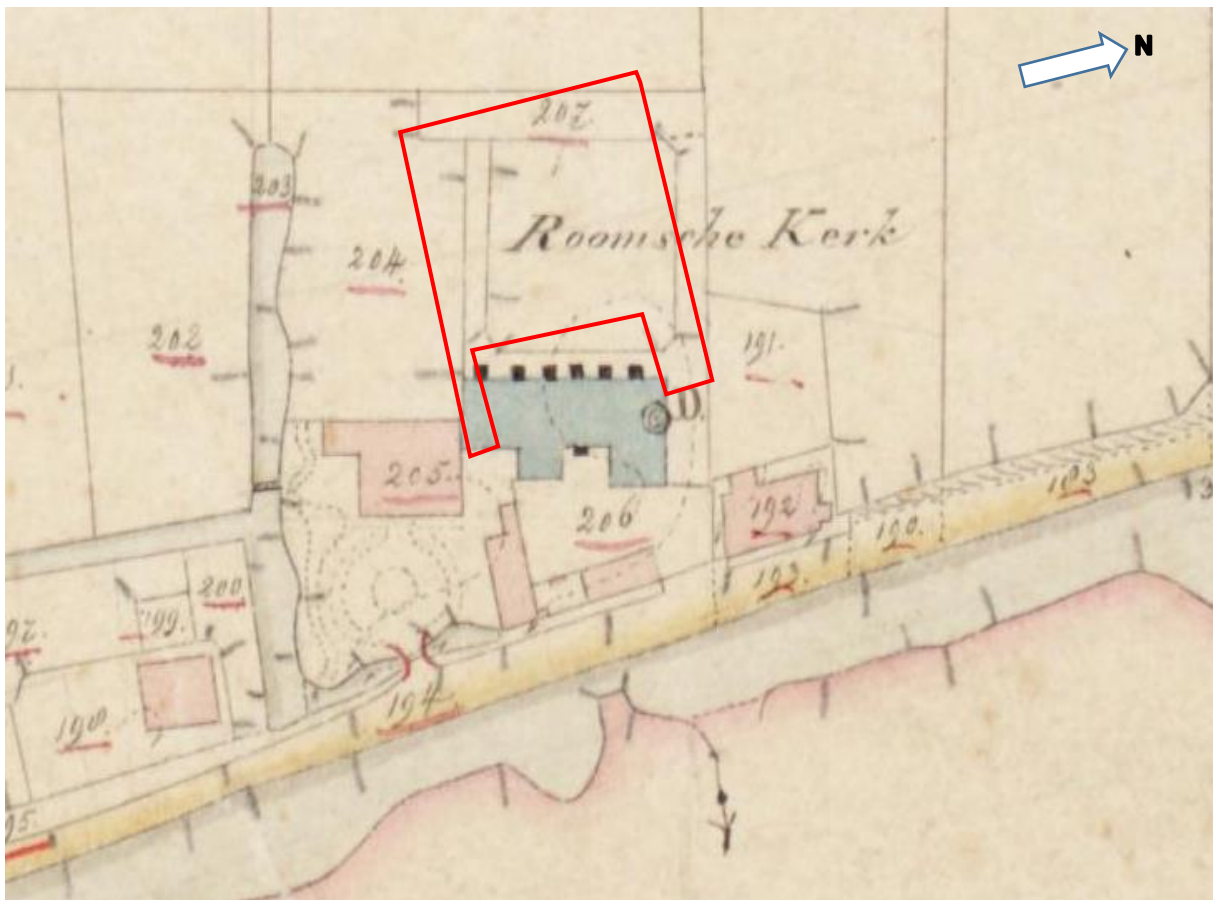
2.3. Archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden

Binnen het plangebied zijn geen terreinen aanwezig die op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) als waardevol staan aangegeven. Ook zijn er geen waarnemingen en vondsten gemeld en geen eerdere onderzoeken uitgevoerd. Het plangebied staat op de gemeentelijke verwachtingskaart aangegeven als een gebied met een hoge archeologische waarde. Deze waarde is gebaseerd op de ligging van het terrein in de kern van Zuidbuurt.

In de omgeving van het plangebied zijn drie eerdere onderzoeken uitgevoerd. Bij het onderzoek op 100 m ten oosten van het plangebied was er op basis van het bureauonderzoek een lage verwachting voor resten uit de Late Middeleeuwen. Uit het booronderzoek bleek dat het plangebied niet lag op een uitloper van het crevassesysteem maar in het komgebied van de Oude Rijn (opgevuld met veen) waarop een toemaakdek aanwezig was met puin- en baksteenfragmenten. Geadviseerd werd om geen aanvullend onderzoek uit te voeren (Archisnr. 2263986100, Verschoor/Van den Engel 2009). Bij een booronderzoek ongeveer 240 m ten noordoosten van het plangebied bleek dat ook die locatie in het komgebied van de Oude Rijn ligt. Ook hier was een toemaakdek aanwezig en geen reden om een vervolgonderzoek te adviseren (Archisnr. 2257084100). Het derde onderzoek ligt circa 400 m ten noorden van het plangebied en daar is eerst een booronderzoek en later een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Uit deze onderzoeken kwam naar voren dat deze locatie op en naast het crevassesysteem uit de IJzertijd ligt. De aard van de afzettingen van de crevasse maakte echter dat deze niet bewoonbaar waren. Aangetroffen vondsten waren afkomstig van oude ophogingslagen met

² dit is gebaseerd op de oudste bewoningsresten die op de crevasse zijn aangetroffen.

bewoningsporen van 17e-eeuwse boerderijen (booronderzoek Archisnr. 2138232100, Wilbers 2007, proefsleuvenonderzoek Archisnr. 2196634100).

Figuur 4: Uitsnede van het minuutplan uit ongeveer 1830 met het plangebied aangegeven in rood.

Uit “Zoeterwoude 725” blijkt dat in het plangebied de bouwhistorische resten voorkomen van de in 1904 gebouwde en in 1964 gedeeltelijk afgebrande kerk³. Deze kerk van het architectenduo Jos Cuypers en Jan Stuyt had een breed middenschip, met zijbeuken die als paden dienden om naar de zitplaatsen te komen. Op deze manier zouden de zuilen niemand het uitzicht belemmeren op het altaar en de preekstoel. Eerst werden achter de oude kerk (die in 1843 werd gebouwd en buiten het plangebied gelegen was) het priesterkoor en het dwarsschip gebouwd. Daarna werd op de plaats van de oude kerk het schip en de toren gebouwd. De Zuidbuurtse- of Sint Jan’s Onthoofdingkerk werd op 3 oktober 1904 na een bouwperiode van 20 maanden in gebruik genomen. Op 12 juni 1964 werd de kerk echter verwoest door een grote brand. Besloten werd de kerk slechts gedeeltelijk te herbouwen (1966). Daarbij werd een blinde dwarsmuur gebouwd halverwege het schip. Het koor en het dwarsschip waren verwoest en werden afgebroken. Hiervan zijn alleen nog resten aanwezig zoals de “Dodenpoort”⁴ aan de noordzijde van de kerk (Figuur 5). De funderingen van dit deel van de kerk zijn nog aanwezig in het plangebied.

2.4. Historische situatie en mogelijke verstoringen

Uit historische gegevens blijkt dat het veengebied van Zoeterwoude vanaf de 11^e eeuw ontgonnen is vanuit de Weipoortse Vliet (Koopmanschap et al. 2002). Het plangebied is onderdeel van de Zwetpolder, het uiteinde van de ontginningspercelen. De Zuidbuurtse-vaart (langs de Zuidbuurtseweg) is gegraven rond 1420 om de Noord Aa te verbinden met Leiden en zo voor een betere afwatering te

³ In het bouwarchief komen geen bouwtekeningen voor van deze kerk. De interpretatie van de funderingswijze en diepte is daarom gebaseerd op door de opdrachtgever geleverde en recent gemaakte tekeningen van de bestaande kerk.

⁴ Deze naam is gegeven aan de deur die van de noordzijde toegang gaf tot het dwarsschip en waardoor de doden via de kortste weg voor het altaar konden worden geplaatst.

zorgen van het door inklinking steeds natter wordende veengebied (Figuur 3; Koopmanschap et al. 2002; van Gent 2004).

Uit een kaart van het Hoogheemraadschap Rijnland uit ongeveer 1615 (Balthasar, 1610-1615) blijkt dat er langs de Zuidbuurtsevaart op verschillende plaatsen gebouwen voorkomen. Ook ter plaatse van het plangebied is mogelijk reeds een gebouw aanwezig. Door de opmaak en schaal van de kaart is echter het exacte landgebruik in het plangebied onduidelijk. Op het minuutplan uit ongeveer 1830 is het kerkhuis van de rooms-katholieken afgebeeld (Figuur 4). Uit "Zoeterwoude 725" blijkt dat dit "huis" op naam stond van een parochiaan, maar wel echte kerkraden en een klein torentje met een luiklok had.

In 1843 wordt ter plekke van het kerkhuis een nieuwe Waterstaatskerk⁵ gebouwd. Deze kerk is afgebeeld op alle topografische kaarten uit de tweede helft van de 19^e eeuw en ligt evenals het kerkhuis waarschijnlijk grotendeels net buiten het plangebied. Deze kaarten hebben echter een dusdanige schaal dat het niet mogelijk is te bepalen of er ook delen stonden in het plangebied. Mogelijk is het plangebied in gebruik als begraafplaats, maar ook dat is niet duidelijk weergegeven op de kaarten. Op de kaarten van na 1904 staat de nieuwe kerk aangegeven die ook deels voorkomt in het plangebied.

2.5. Huidig landgebruik

Ten tijde van het veldonderzoek was het plangebied grotendeels begroeid met gras. Dit gras groeit op een heuvel die bestaat uit de funderingen en puinresten van de kerk uit 1904 (Figuur 5). Langs de randen van deze heuvel komen nog de resten voor van de muren uit 1904. Langs de noordzijde van de kerk is een grindpad aanwezig. De locatie van de berging in de uiterste zuidwesthoek van het plangebied ligt in een parklandschap achter het parochiehuis vlak naast de begraafplaats. Op de locatie van de andere te bouwen berging staat een vervallen garage. Het secretariaat zal worden gebouwd op de rand van wat nu een terras is achter het parochiehuis.

Figuur 5: foto's van de locatie tijdens het veldonderzoek met links de resten van de "Dodenpoort" en rechts de heuvel met daarin de resten van het achterdeel van de kerk.

Het grindpad dat van het toegangshek aan de noordzijde van de kerk, langs de heuvel, naar de begraafplaats achter het plangebied loopt, ligt op een niveau van ongeveer -0,6 m NAP en helt af naar -1,3 m NAP. Het lage (vlakke) deel van de heuvel ligt ongeveer op het niveau van de oorspronkelijke vloer van de kerk, ongeveer 0,3 m NAP. Uit de doorsneden van het bestaande gebouw blijkt dat onder de vloer een soort kruipruimte voorkomt met daarin de funderingen (Figuur 6). Deze ruimte heeft een hoogte van ongeveer 2,0 m. Waarschijnlijk komt deze ruimte met funderingen ook voor in en onder de heuvel. Het centrum van de heuvel wordt gevormd door een stapel puin die reikt tot ongeveer 1,75 m NAP (maximaal 1,95 m NAP).

⁵ Rijkswaterstaat voerde mede directie bij de bouw en de kerk werd mede gebouwd met rijks subsidie.

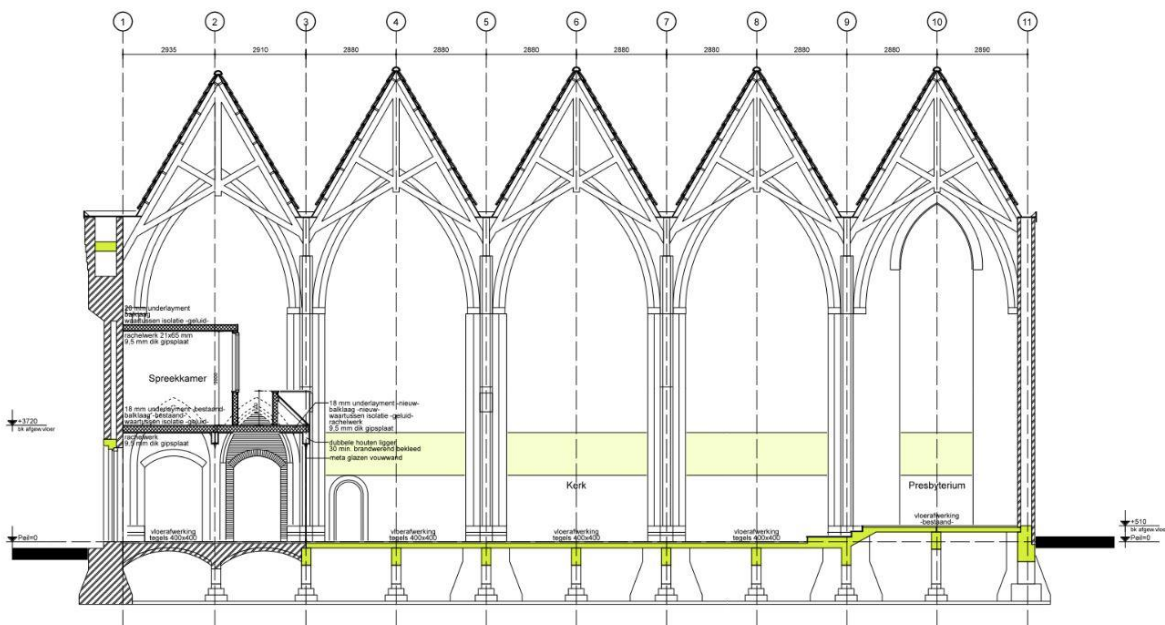
2.6. Gespecificeerd verwachtingsmodel

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied is gelegen op een ontgonnen veenvlakte waarop na ontginning (maar voor de bebouwing) door de mens een toemaakdek is aangebracht. Daarnaast komen in het plangebied mogelijk de resten voor van een begraafplaats (waarschijnlijk behorende bij de kerk uit de 19^e eeuw) en zijn zeker de funderingen aanwezig van de rooms-katholieke kerk uit 1904 (afgebrand in 1964). De resten van de kerk zullen voorkomen van het maaiveld tot een diepte van ongeveer 2,0 m –mv en daardoor zullen resten van eerdere gebouwen en de natuurlijke veenbodem mogelijk reeds verstoord of verdwenen zijn. De resten van de kerk zullen bestaan uit bakstenen, mogelijk beton en bewerkt natuursteen. Bewerkte stenen kunnen ook voorkomen tussen het puin dat tussen en op de funderingen is gestort.

Buiten de resten van deze kerk kunnen in de bodem ook nog resten voorkomen van eerdere kerken uit de 18^e of 19^e eeuw en van een begraafplaats uit de 19^e eeuw. Deze resten zullen waarschijnlijk voorkomen onder de 20^e eeuwse funderingen, in of op het toemaakdek (dat is aangebracht voor de bebouwing van het terrein) dat is aangebracht sinds de ontginning van het veengebied. Het is onduidelijk wat de diepteligging van het toemaakdek zal zijn. Deze resten zullen ook bestaan uit funderingen of in het geval van een begraafplaats uit graven of botmateriaal.

Het derde niveau met mogelijke archeologische resten betreft de top van het ontgonnen veen. Op en in de top van dit veen kunnen sporen en vondsten voorkomen uit de Late Middeleeuwen (vanaf de 11^e eeuw) die gerelateerd zijn aan de ontginning en eerste bewoning van het gebied. De verwachting op dergelijke resten is laag omdat het veelal gaat om resten van landbouwactiviteiten en omdat deze resten waarschijnlijk wel zullen zijn verstoord door latere bouw- en sloopwerkzaamheden. Sporen op dit niveau kunnen bijvoorbeeld bestaan uit sloten, greppels en kuilen. Vondsten zullen bestaan uit bewerkt hout, metaal en aardewerk.

Om het verwachtingsmodel te toetsen en waar nodig aan te vullen en om te bepalen wat de diepteligging is van het onverstoord veen en het toemaakdek, is er een Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, uitgevoerd.

DOORSNEDE F-F

Figuur 6: Doorsnede van oost naar west door de bestaande kerk. De hoogte tussen de vloer en de onderzijde van de funderingen bedraagt ongeveer 2,0 m.

3. Veldonderzoek

3.1. Onderzoekshypothese en onderzoeksopzet

Het doel van het Inventariserend Veldonderzoek, verkennende fase, is om de in het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting te toetsen en waar nodig aan te passen. Tijdens het veldonderzoek wordt vastgesteld waar de oorspronkelijke bodemopbouw intact is gebleven en waar niet. Daarnaast wordt inzicht verkregen in de vormeenheden van het landschap, voor zover deze van invloed zijn op de locatiekeuze in het verleden. Kansarme zones worden uitgesloten en kansrijke zones worden geselecteerd voor de volgende fasen. Het veldonderzoek bestond uit een booronderzoek. Een veldverkenning is niet uitgevoerd omdat de archeologische resten, behalve de funderingen van de kerk, worden verwacht onder het maaiveld. Het terrein is begroeid met gras of deel van een tuin en wordt daarom niet regelmatig omgezet zodat resten aan het maaiveld zullen komen te liggen.

3.2. Werkwijze

In het plangebied zijn 6 boringen gezet, waarvan 5 boringen met een diepte van 2 m en 1 met een diepte van 4 m beneden het maaiveld (bijlage 3 en 4). Deze boringen zijn verdeeld over het plangebied, waarbij in ieder geval telkens een boring is gezet op de locaties waar nieuwbouw zal volgen. Boring 6 was oorspronkelijk gepland midden in de resten van de oude kerk, maar daar bleek een grote stapel puin te liggen. Deze boring is daarom dicht tegen de bestaande kerk gezet, op het niveau van de oorspronkelijke kerkvloer. Deze boring kon niet verder worden doorgezet dan 1,2 m – mv en moest worden gestaakt op een (met de hand) ondoordringbaar pakket puin. De andere boringen zijn allemaal zo geplaatst dat deze vallen buiten de kerkfunderingen.

Er is gebruik waar mogelijk gemaakt van een Edelmanboor met een diameter van 12 cm en in het veenpakket van een gutsboor met een diameter van 3 cm. Het veldonderzoek is uitgevoerd door dr. A.W.E. Wilbers (senior prospector en fysisch geograaf).

De boringen zijn beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB; SIKB 2008) met behulp van een veldcomputer en het programma TerraIndex van I.T. Works. De locaties van de boringen (x- en y-waarden) zijn ingemeten vanuit de bebouwing. De hoogtes van de boringen (z-waarden) zijn bepaald aan de hand van het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN2; ahn.maps.arcgis.com). De opgeboorde monsters zijn door middel van verbrokkelen in het veld onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerk, baksteen, vuursteen, huttenleem en bot.

3.3. Resultaten

3.3.1. Lithologie en geologie

Boring 6, gezet binnen de funderingen en resten van de oude kerk, heeft geen vloer opgeleverd, maar toont aan dat de “kruipruimte” van de kerk is opgevuld met het (sloop) puin van de kerk. Waarschijnlijk reikt het funderingsniveau van de kerk tot ongeveer 2,0 m –mv ofwel -1,8 m NAP en deze ruimte is waarschijnlijk volledig opgevuld met puin (Figuur 7).

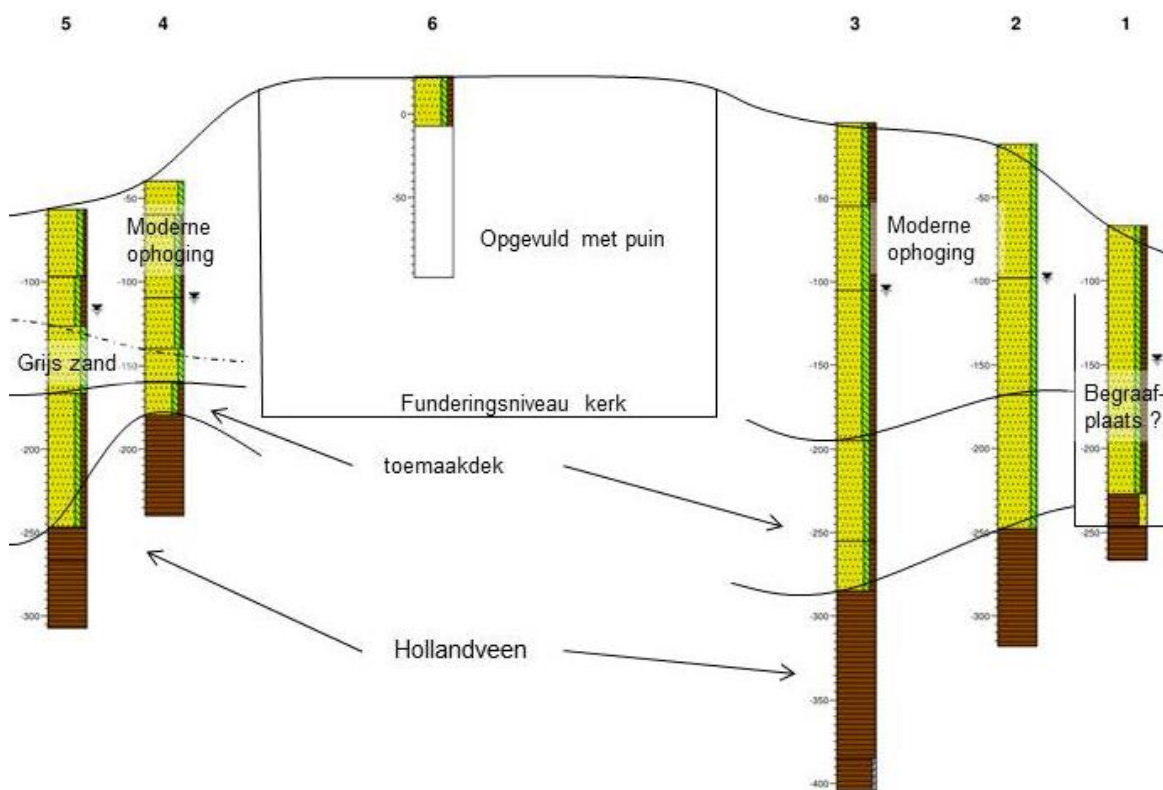
In de boringen buiten de kerk bestaat de bodem uit een veenpakket in de ondergrond en een dik pakket van zandige ophooglagen. Door middel van een schematische doorsnede van ongeveer noord-zuid over de kerkfunderingen (Figuur 7) is duidelijk dat het Hollandveenpakket voorkomt vanaf een diepte van 1,4 tot 2,8 m (gemiddeld 2,0 m –mv). Ten opzichte van NAP komt de top van het veen dicht bij de muren/funderingen van de kerk voor op een niveau van -2,5 tot -2,9 m NAP en verder daarvandaan op -1,8 tot -2,3 m NAP. Blijkbaar is het veenpakket ingeklonken en weggedrukt door het gewicht van de kerk (Figuur 7). In de meeste boringen bestaat het veen uit bosveen met resten van hout. Bij boring 3 is vanaf 3,8 m –mv (-3,9 m NAP) een zwak kleiige veenlaag aanwezig met resten van zeggeplanten. Bij boring 5 is de bovenste 20 cm van het veenpakket zwartbruin van kleur. Het betreft veraard veen (bijlage 4). Veraarding van veen ontstaat doordat na ontginning de veengroei stopt en het veen door ploegen wordt blootgesteld aan lucht. Hierdoor vergaan de plantenresten en worden deze omgezet in humus. Het veen raakt door deze omzetting relatief verrijkt aan minerale bestanddelen en gaat steeds meer op tuinaarde lijken.

Bij boring 1 is de bovenste 20 cm van het veenpakket sterk zandig. Deze laag is omgewerkt en vergraven. In de matig humeuze zandlaag boven het veen zijn veel houtresten (mogelijk is door een grafkist geboord) waargenomen en ook een muffe geur waargenomen die ook vaak in de grond op begraafplaatsen aanwezig is). Op basis hiervan is aangenomen dat de locatie van boring 1 ooit deel was van een begraafplaats (Figuur 7).

Op het veen is een zandpakket aanwezig dat veelal matig humeus is of veenbrokken bevat. In dit zand komen ook sporen voor van hout en baksteen en dit zand is soms kalkrijk en soms kalkloos. Op basis van de samenstelling, uiterlijk en bijmenging is dit pakket beoordeeld als het toemaakdek dat is aangebracht na de ontginning van het veen en voor de bebouwing van het terrein (Figuur 7). De top van het toemaakdek ligt op een diepte van 1,1 tot 1,5 m –mv ofwel -1,6 tot -2,0 m NAP.

Rondom de kerk (met uitzondering van boring 1) komt op het toemaakdek een moderne ophoging voor (Figuur 7). Deze ophoging bestaat uit zandlagen die soms humeus zijn, maar die veel puinresten bevatten. Dit puin dateert uit de 19^e en 20^e eeuw en daarom wordt aangenomen dat deze ophooglagen modern zijn. Bij boringen 4 en 5 is direct op het toemaakdek eerst een grijs zandpakket aanwezig, waarschijnlijk een stabilisatielaag. De moderne ophoging heeft een dikte van 1,1 tot 1,9 m.

Figuur 7: schematische doorsnede van de bodem op basis van de boringen.

3.3.2. Bodemopbouw

De weideveenbodems met een toemaakdek die volgens de bodemkaart voorkomen in het plangebied zijn inderdaad aangetroffen, maar deze liggen begraven onder een modern ophoogpakket met een dikte van 1,1 tot 1,9 m. Op basis van dit ophoogpakket is in het plangebied nu sprake van een antropogene bodem.

De grondwaterspiegel is in de boringen aangetroffen in het moderne ophoogpakket op een diepte van 0,6 tot 1,0 m –mv ofwel op -1,0 tot -1,5 m NAP en gemiddeld op -1,2 m NAP.

3.3.3. Archeologische indicatoren

In de boringen zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen in de vorm van aardewerkscherven, houtskool, botmateriaal en dergelijke. Dergelijke resten werden vooral verwacht in de top van het veenpakket en in het toemaakdek, maar tijdens de verkennende boringen is daarin niets aangetroffen. In boring 1 zijn wel veel houtresten aangetroffen tussen 1,2 en 1,8 m -mv die samen met de muffe lucht aanleiding geven om aan te nemen dat de locatie van boring 1 ooit onderdeel was van een begraafplaats. In de moderne ophoging zijn veel baksteenfragmenten en ander bouwpuin aangetroffen. Aangenomen wordt dat dit puin afkomstig is van de bouw en vooral de sloop van de kerken uit de 19^e en 20^e eeuw.

3.4. Interpretatie

Op basis van het bureauonderzoek werden in het plangebied de resten verwacht van de funderingen van de kerk uit 1904. Deze resten zijn in het veld duidelijk waargenomen en met boring 6 is vastgesteld dat de oude vloer weg is en dat de kruipruimte is opgevuld met het puin. Ook werd verwacht dat er mogelijk resten van een begraafplaats aanwezig zouden zijn in het plangebied. Dit is waarschijnlijk bevestigd met boring 1. Op basis van de diepteligging van deze begravingen (tussen 1,2 en 1,8 m –mv ofwel -1,9 en -2,5 m NAP) kunnen er ook nog graven voorkomen onder de funderingen van de kerk (beneden -1,8 m NAP).

Het verkennend booronderzoek werd tenslotte ook gedaan om te bepalen wat de diepteligging is van het ontgonnen Hollandveenpakket en het daarop liggende toemaakdek. Het Hollandveenpakket is in vijf boringen aangetroffen en in vier boringen was daarop een toemaakdek aanwezig. Bij boring 5 is de top van het veen veraard, wat waarschijnlijk ontstaan is direct na de ontginning van het veen in de Late Middeleeuwen. Het toemaakdek is daarna aangebracht vanaf de ontginning tot aan de bebouwing van het plangebied (waarschijnlijk in de Nieuwe tijd). Voor het toemaakdek en het veenpakket geldt een lage archeologische verwachting omdat hier slechts archeologische resten gerelateerd aan landbouwactiviteiten verwacht worden.

4. Conclusie en aanbevelingen

In opdracht van Bestuur van de R.K. parochie H.H. Petrus en Paulus zijn in mei en juni 2016 een archeologisch bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO), verkennende fase, uitgevoerd in verband met de geplande (her)ontwikkeling van het plangebied aan de Zuidbuurtseweg 15 in Zoeterwoude, gemeente Zoeterwoude. Ten behoeve van het onderzoek is een aantal vragen gesteld die als volgt beantwoord kunnen worden:

- *Wat is de fysiek-landschappelijke ligging van de locatie?*

Het plangebied ligt in een ontgonnen veenvlakte waarop een toemaakdek is aangebracht en later ook een dik ophoogpakket.

- *Hoe is de bodemopbouw in het plangebied en in welke mate is deze nog als intact te beschouwen?*

In de ondergrond van het plangebied komen weideveengronden voor met een toemaakdek. Deze bodem is begraven onder een 1,1 tot 1,9 m dik modern ophoogpakket en daarom is in het plangebied sprake van een antropogene bodem.

- *Bevinden zich archeologisch relevante afzettingen in het plangebied? En zo ja, op welke diepten opzichte van het maaiveld en het NAP?*

In het plangebied komen archeologische resten voor aan het maaiveld in de vorm van de funderingen en muurresten van de Rooms-katholieke kerk. Deze resten reiken waarschijnlijk tot een diepte van 2,0 m –mv ofwel -1,8 m NAP. Ook kunnen in het plangebied, tussen 1,2 en 1,8 m –mv ofwel -1,9 en -2,5 m NAP, graven voorkomen. Tenslotte is in de ondergrond een veenpakket aanwezig met een toemaakdek waarvoor een lage verwachting op archeologische resten geldt. De top van het toemaakdek ligt op een diepte van 1,1 tot 1,9 m –mv ofwel -1,6 tot -2,0 m NAP. De top van het veenpakket ligt op een diepte van 1,4 tot 2,8 m –mv ofwel -1,8 tot -2,9 m NAP.

- *Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied en wordt deze bij het veldonderzoek bevestigd?*

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied is gelegen op een ontgonnen veenvlakte waarop na ontginning (maar voor de bebouwing) door de mens een toemaakdek is aangebracht. Daarnaast komen in het plangebied mogelijk de resten voor van een begraafplaats (waarschijnlijk behorende bij de kerk uit de 19e eeuw) en zijn zeker de funderingen aanwezig van de rooms-katholieke kerk uit 1904 (afgebrand in 1964). De resten van de kerk zullen voorkomen aan van het maaiveld tot een diepte van ongeveer 2,0 m –mv en daardoor zullen resten van eerdere gebouwen en de natuurlijke veenbodem mogelijk reeds verstoord of verdwenen zijn. De resten van de kerk zullen bestaan uit bakstenen, mogelijk beton en bewerkt natuursteen. Bewerkte stenen kunnen ook voorkomen tussen het puin dat tussen en op de funderingen is gestort. Hoewel de kerk dateert uit 1904 (Nieuwe tijd C) liggen de resten al meer dan 50 jaar onder de grond en worden daarom gerekend tot de archeologische resten.

Buiten de resten van deze kerk kunnen in de bodem ook nog resten voorkomen van eerdere kerken uit de 18e of 19e eeuw en van een begraafplaats uit de 19e eeuw. Deze resten zullen waarschijnlijk voorkomen onder de 20e eeuwse funderingen, in en of op het toemaakdek (dat is aangebracht voor de bebouwing van het terrein) dat is aangebracht sinds de ontginning van het veengebied. Het is onduidelijk wat de diepteligging daarvan het toemaakdek zal zijn. Deze resten zullen ook bestaan uit funderingen of in het geval van een begraafplaats uit graven of botmateriaal.

Het derde niveau met mogelijke archeologische resten betreft de top van het ontgonnen veen. Op en in de top van dit veen kunnen sporen en vondsten voorkomen uit de Late Middeleeuwen (vanaf de 11e eeuw) die gerelateerd zijn aan de ontginning en eerste bewoning van het gebied. De verwachting op dergelijke resten is laag omdat het veelal gaat om resten van landbouwactiviteiten en omdat deze resten waarschijnlijk wel zullen zijn verstoord door latere bouw- en sloopwerkzaamheden. Sporen op dit niveau kunnen bijvoorbeeld bestaan uit sloten, greppels en kuilen. Vondsten zullen bestaan uit bewerkt hout, metaal en aardewerk.

Het veldonderzoek heeft de verwachtingen uit het bureauonderzoek bevestigd en uit het veldonderzoek is duidelijk op te maken wat de diepteligging is van de verschillende archeologische verwachtingen.

- *Hoewel niet het doel van een verkennend booronderzoek, kunnen er toch archeologische indicatoren worden aangetroffen. Indien deze worden aangetroffen, dan gelden tevens de volgende vragen: wat is de verticale en horizontale ligging van de aangetroffen indicatoren, wat is de datering en wat is de invloed van deze vondsten op de archeologische verwachting van het plangebied?*

In de boringen zijn in het veen en het toemaakdek geen archeologische indicatoren aangetroffen. Van de begraafplaats zijn mogelijk wel resten gevonden in boring 1 (tussen 1,2 en 1,8 m –mv ofwel -1,9 en -2,5 m NAP) in de vorm van houtresten. De funderingen van de kerk zijn duidelijk zichtbaar in het veld en in alle boringen zijn veel puinresten gevonden die afkomstig zijn van de bouw en sloop van de kerk.

- *In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen bodemversturende werkzaamheden?*

De parkeerplaats zal worden aangelegd op het niveau van de oude vloer van de kerk. Dit betekent dat slechts beperkt zal worden gegraven in de funderingen van de kerk. Deze ingrepen vormen daarom ook slechts een beperkte bedreiging voor de aanwezige archeologische resten. Bij boringen 2, 3 en 4 zal tot maximaal 1,0 m –mv worden gegraven en dus niet dieper dan de moderne ophooglagen. Deze ingrepen vormen daarmee geen bedreiging voor eventuele archeologische waarden. Daarnaast zullen bij deze locaties palen worden aangebracht onder de funderingen. Over deze palen is nog te weinig bekend om de mate van bedreiging te kunnen bepalen. Bij boring 1 zullen geen graafwerkzaamheden worden uitgevoerd en daardoor zullen de mogelijk aanwezige graven op meer dan 1,2 m diepte niet worden bedreigt.

4.1. Aanbevelingen

Tijdens het onderzoek is geconstateerd dat in het plangebied archeologische resten voorkomen of kunnen voorkomen op drie verschillende niveaus. Het Hollandveen met toemaakdek niveau en het niveau van mogelijke graven zullen echter door de geplande graafwerkzaamheden niet worden verstoord. De funderingen en muurresten van de kerk zullen wel worden verstoord bij de aanleg van de parkeerplaats, maar het is onduidelijk in hoeverre een archeologisch onderzoek noodzakelijk is voor deze resten. Het betreft funderingen van een kerk uit 1904 en hoewel deze resten al meer dan 50 jaar begraven liggen, zullen de funderingen niet afwijken van die van het nog bestaande deel van de kerk. Archeologisch onderzoek aan de funderingen zal daarmee niet veel informatie opleveren die niet ook kan worden verkregen bij de bestaande kerk. De beslissing of archeologisch onderzoek noodzakelijk is voor de resten van de kerk ligt bij het bevoegd gezag. IDDS Archeologie adviseert om af te zien van aanvullend archeologisch onderzoek tenzij dieper wordt verstoord dan de bestaande funderingen ofwel dieper dan -1,8 m NAP. Of de geplande palen onder de nieuwe funderingen ook als verstoring moeten worden beschouwd is onzeker omdat er nog geen informatie is over het soort, de grootte, aantal en positie van deze palen. Waarschijnlijk zal de gezamenlijke verstoring van alle palen beperkt blijven tot een zeer klein deel van het plangebied, in dat geval is hiervoor mogelijk geen aanvullend onderzoek noodzakelijk. Geadviseerd wordt wel om tijdens de graafwerkzaamheden eventuele blootliggende funderingen en muurresten (dus ook de staande muurresten) door een bouwhistoricus te laten fotograferen en beschrijven. Op die manier gaat er geen informatie verloren en wordt de informatie op een reproduceerbare wijze verzameld.

Indien er in het plangebied dieper gegraven gaat worden dan -1,8 m NAP dan wordt aanbevolen een proefsleuvenonderzoek uit te voeren om op die manier vast te stellen of er inderdaad sprake is van een begraafplaats en of er archeologische waarden voorkomen in het toemaakdek of in de top van het Hollandveen. Bij deze proefsleuven is dan wel een vorm van bemaling noodzakelijk omdat deze lagen allemaal onder de grondwaterspiegel liggen.

Bovenstaand advies is gecontroleerd en beoordeeld door de bevoegde overheid, in dit geval de Gemeente Zoeterwoude. Deze heeft in juni 2016 het volgende besluit genomen inzake de te volgen procedure. Het besluit van de gemeente is als volgt:

Van het bovenstaand advies van IDDS Archeologie wordt om de volgende redenen afgeweken:

- Tussen de funderingen van de 20^e-eeuwse kerk kunnen resten van oudere kerken aanwezig zijn. Het vooronderzoek geeft geen uitsluitsel over de aanwezigheid en diepteligging van deze resten.

- Resten van graven kunnen ook ondieper aanwezig zijn dan op basis van een enkele boring wordt vermoed.
- Resten van een kerk uit 1904 hebben archeologische en bouwhistorische waarde wat de reden is dat door IDDS geadviseerd wordt om deze resten bouwhistorisch te documenteren. Bouwhistorisch documenteren van ondergrondse resten staat gelijk aan archeologisch onderzoek. Daarom adviseren we om de grondwerkzaamheden die dieper reiken dan 30 cm onder archeologische begeleiding uit te laten voeren.

Besluiten

- Indien dit plan zal worden uitgevoerd, moet voorafgaand aan de sloop en nieuwbouw een vergunning worden aangevraagd voor de activiteit het uitvoeren van een werk (voorheen archeologische aanlegvergunning).
- Op het terrein is een archeologisch begeleiding noodzakelijk. Dit betekent dat er archeologen / bouwhistorici aanwezig zijn tijdens de op de locatie benodigde graafwerkzaamheden.

Voor alle gravende onderzoeken, waaronder archeologische begeleidingen, dient voorafgaand aan de uitvoering van het onderzoek een Programma van Eisen geschreven te worden. Dit Programma van Eisen moet goedgekeurd worden door de bevoegde overheid (de Gemeente Zoeterwoude) alvorens met het onderzoek kan worden begonnen.

Het uitgevoerde onderzoek is op zorgvuldige wijze verricht volgens de algemeen gebruikelijke inzichten en methoden. Het archeologisch onderzoek is erop gericht om de kans op het onverwacht aantreffen dan wel het ongezien vernietigen van archeologische waarden bij bouwwerkzaamheden in het plangebied te verkleinen. Aangezien het onderzoek is uitgevoerd door middel van een steekproef kan echter, op basis van de onderzoeksresultaten, de aan- of afwezigheid van eventuele archeologische waarden niet gegarandeerd worden. Wij wijzen u er graag op dat indien archeologische waarden worden aangetroffen deze conform de Monumentenwet 1988, artikel 53, bij de minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gemeld dienen te worden. Dit kan door het invullen van het vondstmeldingsformulier op de website van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (www.cultureelerfgoed.nl) of door contact op te nemen met de InfoDesk (info@cultureelerfgoed.nl).

Literatuur en kaarten

ANWB, 2005: *ANWB Topografische Atlas Zuid-Holland 1:25.000*, Den Haag.

Centraal College van Deskundigen, 2013: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.3*, Gouda.

Koopmanschap, A./J. van Gent/G. van der Hoeven, 2002: *Zoeterwoude 725*, Alkmaar.

Markus, W.C., Wallenburg, C. van, 1982: *Toelichting bij de kaartbladen 30 West 's-Gravenhage en 30 Oost 's-Gravenhage*. Stichting voor Bodemkartering (STIBOKA), Wageningen.

Stichting voor Bodemkartering, 1982: *Bodemkaart van Nederland, 1:50.000, blad 30 's-Gravenhage*, Wageningen.

DLO-Staring Centrum / Rijks Geologische Dienst, 1994: *Geomorfologische kaart van Nederland, 1:50.000, blad 30 's-Gravenhage*, Wageningen / Haarlem.

Markus, W.C., Wallenburg, C. van, 1982: *Toelichting bij de kaartbladen 30 West 's-Gravenhage en 30 Oost 's-Gravenhage*. Stichting voor Bodemkartering (STIBOKA), Wageningen.

Wilbers, A.W.E., 2016: *Plan van aanpak. Zuidbuurtseweg 15 in Zoeterwoude, gemeente Zoeterwoude*, Noordwijk (Intern rapport, IDDS Archeologie).

Sueur, C., K.M. van Dijk, M.E. Lobbes, N. van der Voet, 2012: *Archeologische waarden- en verwachtingenkaart gemeente Rijnwoude en gemeente Zoeterwoude*, B11-124, Amsterdam

Mulder, E.F.J. de/ M.C. Geluk/ I.L. Ritsema/ W.E. Westerhoff/ T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Verschoor, G.C.W./ H.W.D. van den Engel, 2009: *Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennende fase/d.m.v. boringen, Zuidbuurtseweg 21, Zoeterwoude, Gemeente Zoeterwoude*. B&G rapport 846.

Wilbers, A.W.E., 2007: *Inventariserend veldonderzoek, verkennende fase, Zuidbuurtseweg, Zoeterwoude-dorp, Gemeente Zoeterwoude*, Katwijk.

SIKB, 2008: *Archeologische standaard boorbeschrijving, Archeologie Leidraad*, Gouda.

Websites

ahn.maps.arcgis.com

beeldbank.cultureelerfgoed.nl

www.bodemloket.nl

www.edugis.nl

www.topotijdreis.nl

Lijst van afkortingen en begrippen

Afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
Archis	Archeologisch Informatie Systeem
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode
BP	Before Present (Present = 1950)
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
mv	maaiveld (het landoppervlak)
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvA	Plan van Aanpak
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Verklarende woordenlijst

antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen veroorzaakt/gemaakt)
Archis-melding	Elke melding bij het centraal informatiesysteem (Archis)
conservering	Mate waarin grondsporen, anorganische en organische archeologische resten bewaard zijn
crevasse	Doorbraakgeul door een oeverwal
Edelmanboor	Een handboor voor bodemonderzoek
fluviaal	Door rivieren gevormd, afgezet
Hollandveen	Holocene formatie, ontstaan tussen 3500 en 1500 voor Chr.
Holoceen	Jongste geologisch tijdvak dat nog steeds voortduurt (vanaf de laatste ijstijd: ca. 8800 jaar voor Chr.)
horizont	Kenmerkende laag binnen de bodemvorming
humus	Organische stoffen bevattend; bestaande uit resten van planten en dieren in de bodem
in situ	Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeerd, weggegooid of verloren
inhumatie	Begraving met niet gecremeerd menselijk bot
kom	Laag gebied waar na overstroming van een rivier vaak water blijft staan en klei kan bezinken
laag	Een vervolgbare grondeenheid die op archeologische of geologische gronden als eenheid wordt onderscheiden
lithologie	Wetenschap die zich bezighoudt met de beschrijving en het ontstaan van de sedimentaire gesteenten
lutum	Kleideeltjes kleiner dan 2 µm
meanderen	(van rivieren of beken) Zich bochtig door het landschap slingeren
oeverwal	Langgerekte rug langs een rivier of kreek, ontstaan doordat bij het buiten de oevers treden van de stroom het grovere materiaal het eerst bezinkt
oxidatie	Reactie met zuurstof (roesten/corrosie bij metalen; 'verbranding' bij veen)
plangebied	Gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen
silt	Zeer fijn sediment met grootte 2-63 µm
stratigrafie	Opeenvolging van lagen in de bodem
vindplaats	Ruimtelijk begrensd gebied waarbinnen zich archeologische informatie bevindt

Bijlage 1. Topografische kaart

Legenda

 plangebied

IDDs Archeologie

Projectnaam: Zuidbuurtseweg 15, Zoeterwoude
 Projectnummer: 48300416
 OMnr: 4000795100
 Projectleider: AWI
 Getekend door: AWI
 Schaal: 1:15.000
 Datum: 25-5-2016

- Ruimte & Ontwikkeling
- Milieu
  - Archeologie
  - Explosieven
  - Ecologie
  - Water
  - Asbest
  - Cultuurtechniek
  - Bouw
  - Infra

Bijlage 2. ARCHIS informatie kaart

Legenda

- plangebied ARCHIS 3
- vondstlocaties
- onderzoeksmeldingen onderzoeksmeldingen Polygon

IDDs Archeologie

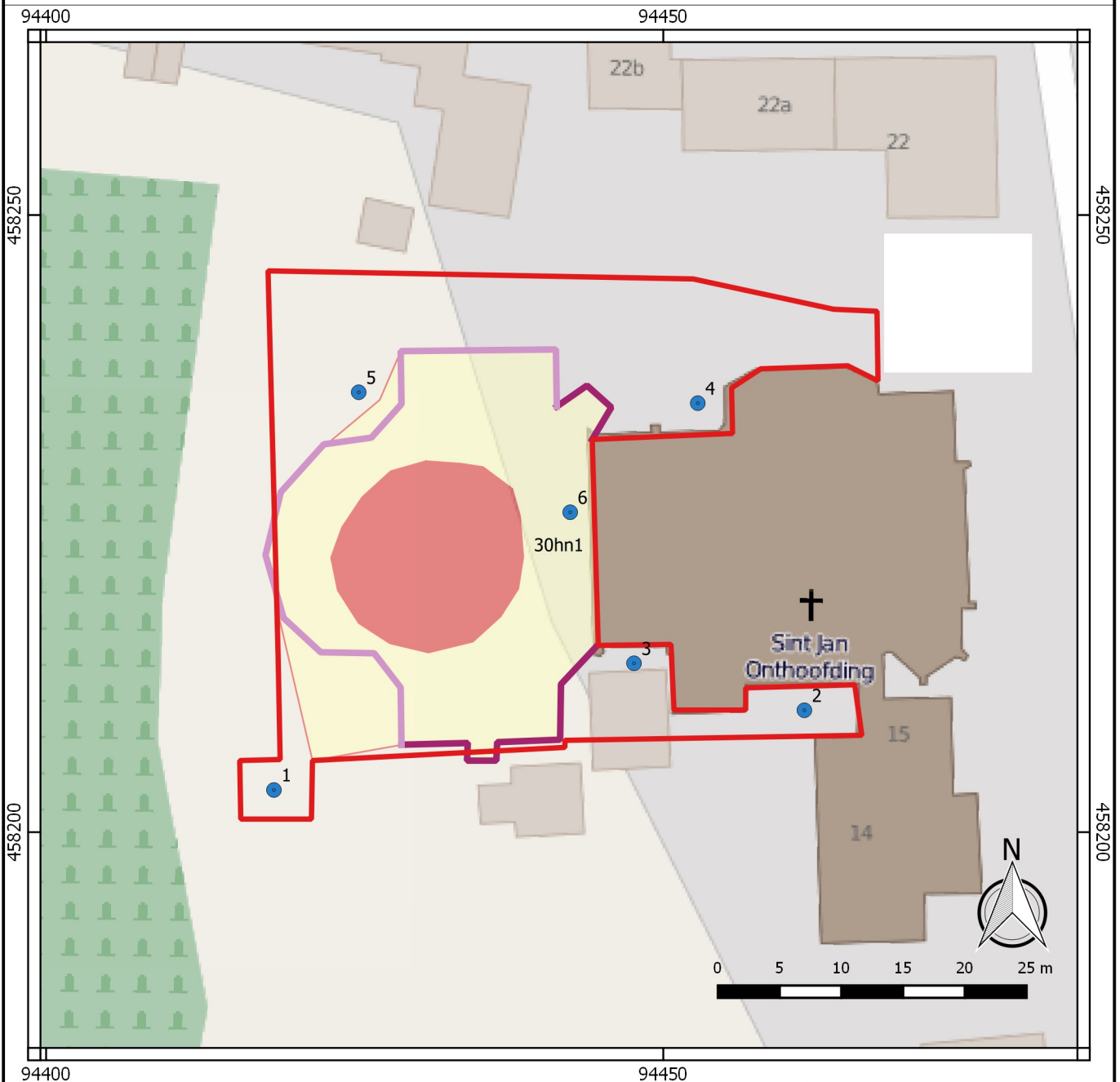
Projectnaam: Zuidbuurtseweg 15, Zoeterwoude
 Projectnummer: 48390416
 OMnr: 4000795100
 Projectleider: AWI
 Getekend door: AWI
 Schaal: 1:7.500
 Datum: 25-5-2016

- Ruimte & Ontwikkeling
- Milieu
  - Archeologie
  - Explosieven
  - Ecologie
  - Water
  - Asbest
  - Cultuurtechniek
  - Bouw
  - Infra

Bijlage 3. Boorlocatiekaart

Legenda

- plangebied
- boorpunten
- reconstructie kerkmuur**
- ruïne
- funderingen (vermoedelijk)
- puindepot**
- centrale ophoging
- vloerniveau

IDDs Archeologie

Projectnaam: Zuidbuurtseweg 15, Zoeterwoude
Projectnummer: 48390416
OMnr: 4000795100
Projectleider: AWI
Getekend door: AWI
Schaal: 1:500
Datum: 31-5-2016

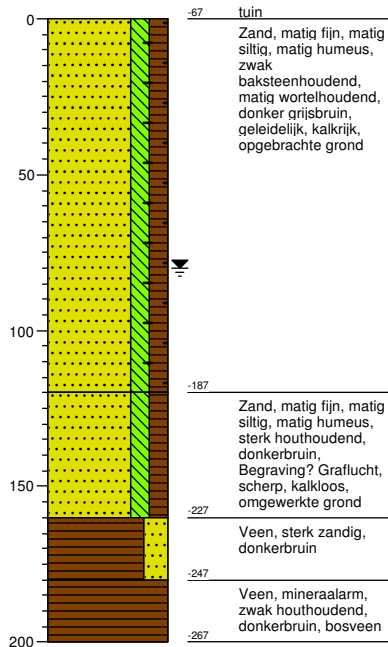
NOORDWIJK
 's-gravendijkseweg 37
 Postbus 120
 2203 AC Noordwijk
 T: 071 - 402 95 80
 E: INFO@IDDS.NL
 W: www.idds.nl

Ruimte & Ontwikkeling

- Milieu
- Archeologie
- Explosieven
- Ecologie
- Water
- Asbest
- Cultuurtechniek
- Bouw
- Infra

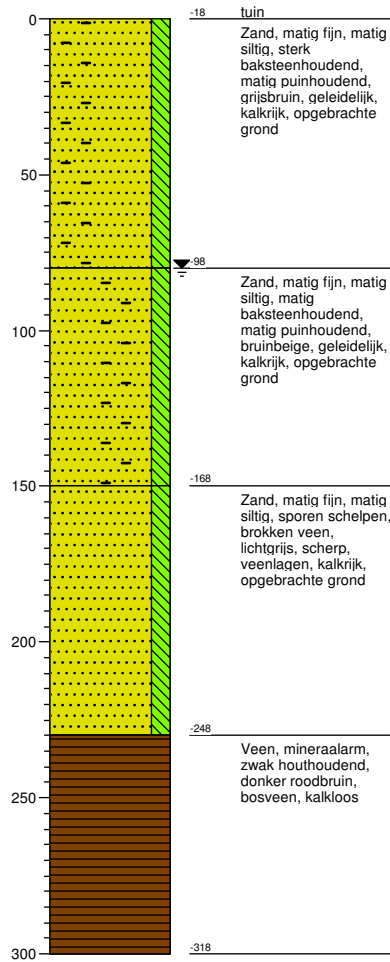
Boring: 1

Datum: 30-05-2016
 X: 94418,46
 Y: 458203,41
 Hoogte (m NAP): -0,669

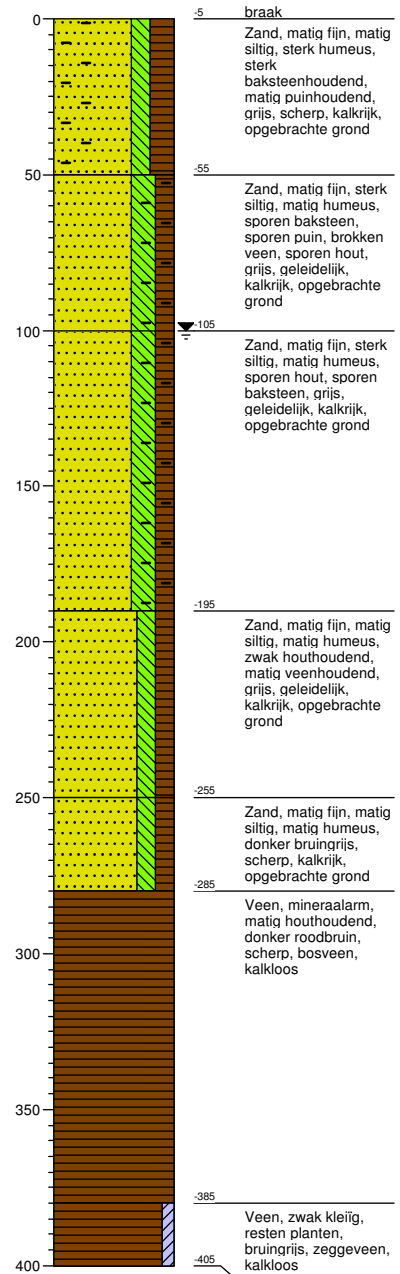
Boring: 2

Datum: 30-05-2016
 X: 94461,43
 Y: 458209,87
 Hoogte (m NAP): -0,182

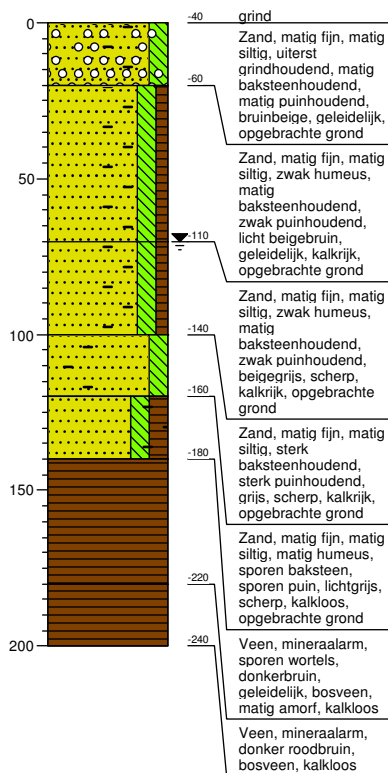
Boring: 3

Datum: 30-05-2016
 X: 94447,63
 Y: 458213,68
 Hoogte (m NAP): -0,051

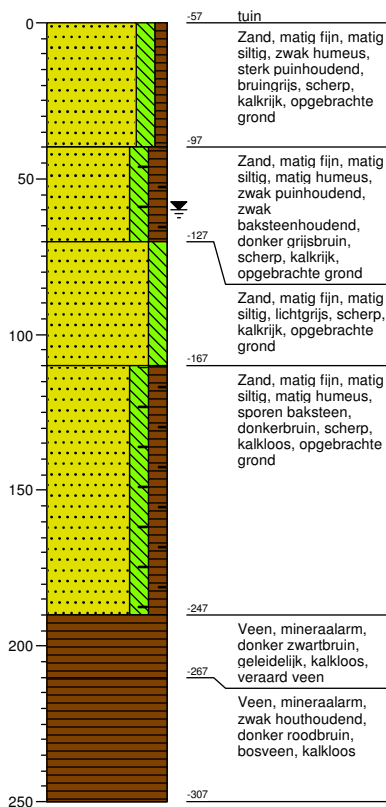
Boring: 4

Datum: 30-05-2016
 X: 94452,80
 Y: 458234,76
 Hoogte (m NAP): -0,399

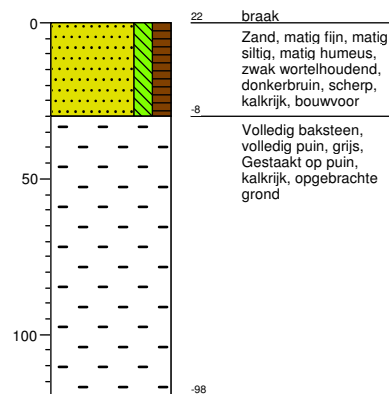
Boring: 5

Datum: 30-05-2016
 X: 94425,33
 Y: 458235,64
 Hoogte (m NAP): -0,569
 Opmerking: Direct naast kerkmuurfundering laag maaiveld

Boring: 6

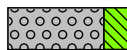
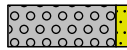
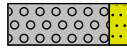
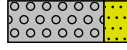

Datum: 30-05-2016
 X: 94442,46
 Y: 458225,92
 Hoogte (m NAP): 0,225

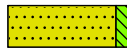
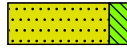

Legenda (conform NEN 5104)

grind

- Grind, siltig
- Grind, zwak zandig
- Grind, matig zandig
- Grind, sterk zandig
- Grind, uiterst zandig

zand

- Zand, kleiig
- Zand, zwak siltig
- Zand, matig siltig
- Zand, sterk siltig
- Zand, uiterst siltig

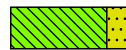
veen

- Veen, mineraalarm
- Veen, zwak kleiig
- Veen, sterk kleiig
- Veen, zwak zandig
- Veen, sterk zandig

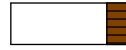

klei

- Klei, zwak siltig
- Klei, matig siltig
- Klei, sterk siltig
- Klei, uiterst siltig
- Klei, zwak zandig
- Klei, matig zandig
- Klei, sterk zandig

leem

- Leem, zwak zandig
- Leem, sterk zandig

overige toevoegingen

- zwak humeus
- matig humeus
- sterk humeus
- zwak grindig
- matig grindig
- sterk grindig

geur

- geen geur
- zwakke geur
- matige geur
- sterke geur
- uiterste geur

olie

- geen olie-water reactie
- zwakke olie-water reactie
- matige olie-water reactie
- sterke olie-water reactie
- uiterste olie-water reactie

p.i.d.-waarde

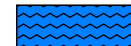
- >0
- >1
- >10
- >100
- >1000
- >10000

monsters

- geroerd monster
- ongeroerd monster
- volumering

overig

- bijzonder bestanddeel
- Gemiddeld hoogste grondwaterstand
- grondwaterstand
- Gemiddeld laagste grondwaterstand

- slib
- water

Legenda afkortingen Archeologische Boorbeschrijving (conform ASB 2008)

Percentages en Mediaan

Klasse	Zandmediaan
Uiterst fijn	63-105 µm
Zeer fijn	105-150 µm
Matig fijn	150-210 µm
Matig grof	210-300 µm
Zeer grof	300-420 µm
Uiterst grof	420-2000 µm

Nieuwvormingen

(1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

Afkorting	Nieuwvormingen
FEC	IJzerconcreties
FFC	Fosfaatconcreties
FOV	Fosfaatvlekken
MNC	Mangaanconcreties
ROV	Roestvlekken
VIV	Vivianiet
VKZ	Verkiezeling
ZAV	Zandverkittingen

Bodemkundige interpretaties

Code	Bodemkundige interpretaties
BOD	Bodem
BOV	Bouwvoor
ESG	Esgrond
GLE	Gleyhorizont
HIN	Humusinspoeling
INH	Inspoelingshorizont
KAT	Katteklei
KBR	Klei, brokkelig
LOO	Loodzand
MOE	Moedermateriaal
OMG	Omgewerkte grond
OPG	Opgebrachte grond
OXR	Oxidatie-reductiegrens
POD	Podzol
RYP	Gerijpt
TKL	Top kalkloos
TRP	Terpaarde
UIT	Uitspoelingshorizont
VEN	Vegetatieniveau
VNG	Gelaagd vegetatieniveau
VRG	Vergraven

Bodemhorizont

Code	Bodemhorizont	Omschrijving
BHA	A-horizont	Minerale bovengrond
BHAB	AB-horizont	Overgangshorizont
BHAC	AC-horizont	Overgangshorizont
BHAE	AE-horizont	Overgangshorizont
BHB	B-horizont	Inspoelingshorizont
BHBC	BH-horizont	Overgangshorizont
BHC	C-horizont	Uitgangsmateriaal
BHE	E-horizont	Uitspoelingshorizont
BHEB	EB-horizont	Overgangshorizont
BHO	O-horizont	Strooisellaag
BHR	R-horizont	Vast gesteente

Sedimentaire karakteristiek, laaggrens

Afkorting	Afmeting overgangszone	Klasse
BDI	≥ 3,0 - < 10,0 cm	Basis diffuus
BGE	≥ 0,3 - < 3,0 cm	Basis geleidelijk
BSE	< 0,3 cm	Basis scherp

Kalkgehalte

Code	Kalkgehalte
CA1	Kalkloos
CA2	Kalkarm
CA3	kalkrijk

Archeologische indicatoren (1=spoor, 2=weinig, 3=veel)

Code	Omschrijving
AWF	Aardewerkfragmenten
BST	Baksteen
GLS	Glas
HKB	Houtskoolbrokken
HKS	Houtskoolspikkels
MXX	Metaal
OXBO	Onverbrand bot
OXBV	Verbrand bot
SGK	Gebroken kwarts
SLA	Slakken/sintels
SVU	Vuursteen
SXX	Natuursteen
VKL	Verbrande klei
VSR	Visresten

Bijlage 5: Periodentabel

